

regreți faptul că m-am lustrat și că mi-ați descoperit falsul din autobiografie. Rămîne valabilă întrebarea din cazul conului Alecu.

În fine, un caz special este cel al lui Adrian Marino. Spun special fiindcă dosarul său este încă în discuție, existînd argumente pro și contra. Eu știu doar că Petru P. Andrei (fiul savantului Petre Andrei) a susținut, în diferite interviuri acordate după Revoluție, că Marino a fost turnător. În urma protestelor studentesti de la Iași, cînd au fost arestate 200 de persoane, toți au știut că Marino i-a trădat. Printre arestați s-a aflat și Petru P. Andrei. În urma evenimentelor de atunci și a anilor de pușcărie ce le-au urmat, între cei doi foști colegi de partid s-a produs o ruptură. Petru P. Andrei a refuzat și după Revoluție să-l vadă pe Marino, chiar și atunci cînd acesta venise în Iași, povestind tuturor scene de groază în care Marino fuma cu gardienii în timp ce victimele turnătoriei lui erau bătute.

Marino nu a ieșit cu o replică atunci, cînd Petru P. Andrei l-a acuzat public, ci post mortem, cînd acuzatorul său nu mai avea oricum demult posibilitatea dreptului la replică (Petru P. Andrei a murit în 2002) iar autorul memoriilor nu mai are cum să vină cu lămuriri. În cartea sa de memorii, publicată recent, Marino se răzbuună prin aruncarea în piața publică a unor informații false, susținînd că a fost la fața locului în momentul în care savantul Petre Andrei, într-un moment de lașitate, s-a spînzurat. Aceasta este o minciună. În timpul în care legionarii i-au intrat în casă pentru a-l executa, știind că va avea soarta lui Iorga și Madgearu (fusesse amenintat în repetate rînduri), savantul a luat o pastilă de cianură, nu înainte de a lăsa o scrisoare în care își explică gestul. Scrisoarea a fost publicată de către Petru P. Andrei (acesta s-a ocupat de publicarea întregii opere a tatălui său, gest recompensat cu premiul Academiei Române), iar Marino putea să afle chiar din ultimele rînduri ale savantului că sinuciderea nu a fost un gest de lașitate, ci un gest demonstrativ al unui om ce nu a vrut să fie umilit. Răzbuunarea nu s-a oprit aici, Marino scriind mai departe că Petru P. Andrei a profitat de imaginea tatălui pentru a trage foloase prin universitatea pe care a fondat-o. O altă mare gogorită. Cunoscut traiectul lui Petru P. Andrei (și de dinainte de Revoluție și de după) și mai ales ce a însemnat acesta pentru Universitatea „Petre Andrei” din Iași.

Afirmatiile lui Marino mă fac să cred că Petru P. Andrei a avut dreptate. Este deocamdată doar o credință. Cum spuneam, dosarul lui Marino este încă în discuție și nu aș vrea să operez cu certitudini în acest caz. Mă rezerv doar la ceea ce știu de la Petru P. Andrei și la a judeca reacția lui Marino. Pînă la proba contrarie, eu cred că Marino a turnat.

Doi turnători (al treilea este încă în discuție), două abordări diferite ale propriilor condiții. Unul trecînd în registru miștocăresc grozăviile pe care le-a săvîrșit, altul socotînd că ceea ce a făcut nu e mare scofală, că se autolustrează așa, doar pentru satisfacția celor neserioși, să nu zică lumea că nu e om de onoare. Sînt două modalități de a duce în derizoriu un lucru foarte important: distrugerea unor oameni a căror vină era aceea de a se fi exprimat împotriva unui regim criminal. Astfel de atitudini ar putea să incite la anticomunism, dar nu se întîmplă așa. Dacă proiecția statutului de victimă îi mai putea face simpatici pe aceștia, modul în care și-au gestionat problema îi descalifică și, din păcate, afectează și anticomunismul. Una e cînd unul dintre militanți e descoperit că nu e în regulă, și alta e cînd mai face și glumițe sau tratează subiectul cu superioritate. Se produce o alunecare de la disprețul față de purtătorul mesajului la disprețul față de mesaj, omul de rînd fiind tentat să spună „lăsați-mă cu anticomunismul vostru că am văzut eu cine sînteți; uitați-vă la X, Y, Z”.

POLEMICI CORDIALE

Interpretare și metafizică la Nietzsche

ADRIAN NIȚĂ

Nietzsche face parte din categoria filosofilor foarte cunoscuți, dar foarte puțin abordați de către exegeți. Una din explicații ar fi că stilul său fragmentar e dificil de pătruns, nelăsînd spațiu suficient pentru o viziune unitară asupra întregului operei. Gîndirea fragmentară, stilul asemănător mai mult literaturii decît filosofiei, utilizarea metaforelor, folosirea unor concepte pe care, de regulă, nu le definește, toate aceste elemente fac ca celebrul autor al lucrării *Așa grăit-a Zarathustra* să nu se fi bucurat, la noi sau aiurea, de atenția pe care o merită un gînditor european de prim rang. De exemplu, în spațiul autohton numai Constantin Rădulescu-Motru și CI Gulian i-au dedicat filosofului cîte o monografie. Lucrurile stau aproape identic în spațiul european, cu deosebirea că Nietzsche a fost redescoperit o dată cu intrarea culturii europene în zodia postmodernă. Așa se face că Vattimo, Foucault, Derrida, Deleuze și alții au aruncat în ultimele 3-4 decenii o privire proaspătă asupra operei nietzscheene.

În aceste condiții, apariția unei lucrări despre primul „imoralist” sau despre „ultimul modern”, *Dansul măștilor. Nietzsche și filosofia interpretării*, de George Bondor (Humanitas, 2008), este mai mult decît meritorie. Trebuie spus de la bun început că lucrarea lui Bondor prezintă articulațiile principale ale gîndirii nietzscheene de la primele scrieri și pînă la lucrările de maturitate, tratînd despre principalele sale concepte: forța, voința de putere, interpretarea, genealogia, nihilismul, metafizica, moartea lui Dumnezeu etc. De aici, un aspect pozitiv și altul negativ. Cel pozitiv este că autorul reușește să dea o imagine coerentă asupra gîndirii lui Nietzsche, fapt concretizat într-o lucrare extrem de meticuloasă și didactică. Latura neplăcută este că o încercare de sintetizare a ideilor lui Bondor ar însemna o sintetizare a ideilor lui Nietzsche. Probabil că punerea în prim-plan a problemei (întrebării) în jurul căreia este construită lucrarea, și astfel posibilitatea evidențierii stadiului cercetării, a mizei problemei, posibilitatea evidențierii soluției și argumentelor propuse de autor ar fi avut darul să facă lucrarea nu doar didactică, utilă pentru toate categoriile de cititori, dar și performantă, adică să aducă un răspuns unei probleme a cercetării operei nietzscheene.

După acest lung preludiu, părerea noastră este că lucrarea lui George Bondor are în centru ideea că la Nietzsche ființa este interpretare. Tot ceea ce este interpretează într-un fel sau altul tot ceea ce este. Ființa apare atît ca subiect privilegiat al interpretării (să ne gîndim la conștiință: toate ideile, sentimentele, credințele, idealurile etc. sînt interpretări ale noastre), cît și obiect al interpretării (interpretăm totul: lucruri, oameni, idei, credințe etc.).

Dar, după Nietzsche, interpretarea nu este altceva decît o manifestare a voinței de

putere. La orice scară am privi lumea, atît la nivel uman, cît și la nivel organic sau anorganic, interpretarea se face în legătură cu (sau în funcție de) voința de putere, atît a subiectului, cît și a obiectelor interpretate. De aici, un important joc al interpretării, ca un corelat al conflictului voinței de putere. Tot de aici, jocul măștilor. Este cert că jocul interpretării conduce la necesitatea purtării unei anumite măști, apoi a alteia și așa la infinit. Este interesant că sensul (adică ținta interpretării) se află tocmai la suprafața lucrurilor, dar oarecum obnubilată în spatele unor elemente care au menirea de a deruta. După Nietzsche, partea vizibilă a lucrurilor, partea cu care ne aflăm în contact este tocmai cea mai înșelătoare: morala, religia, filosofia, într-un cuvînt cultura.

Desigur că la întrebarea cine (sau ce) face ca lucrurile să stea astfel, marele filosof ar răspunde că resentimentul. Cultura europeană este o cultură a celor slabi, a sclavilor, care și-au creat un instrument foarte puternic pentru a-și impune stăpînirea. Toată morala, religia și filosofia sînt astfel în acord cu ființa celor slabi. Cîtă vreme se consideră că este bine să nu minți, să nu furi sau să nu tînjești după soția vecinului este cert că așa se manifestă voința de putere a unor oameni slabi, resentimentari. Cîtă vreme se crede că Dumnezeu este viu și perfect bun, atotputernic sau atotștiutor este semnul, după Nietzsche, că așa au interpretat lucrurile oamenii cu voința slabă.

Ajungem acum la filosofie, sau mai exact la metafizică. După Nietzsche, metafizica se face vinovată că, începînd cu Socrate, s-a îndepărtat de lume, a lăsat tocmai viața deoparte. Filosofii au interpretat lumea într-un mod defectuos, în sensul că au dat naștere unor lumi inteligibile, considerate a fi singura adevărată, imuabilă, eternă, perfect bună etc. În schimb, lumea în care trăim este văzută drept schimbătoare, supusă devenirii, rea, distructibilă etc.

Critica efectuată de Nietzsche ajunge pe bună dreptate la platonism, echivalînd de fapt metafizica cu platonismul. Dacă cineva ar vrea să spună că este o exagerare, în sensul că nu toată metafizica europeană se bazează pe dualismul platonician, se poate răspunde că miza discuției este alta. O problemă de drept și nu de fapt trebuie văzută aici: ideea lui Platon a trecut în creștinism (dar este prezentă și în alte mari religii ale lumii, cum sînt iudaismul sau islamismul). Vedem cum, după morală, după religie, chiar și filosofia se face vinovată de a se fi îndepărtat de lume, de viață.

Una dintre cele mai clare critici ale lui Nietzsche se îndreaptă împotriva rațiunii. Tocmai rațiunea este aceea care s-a îndepărtat de viață prin dublarea lumii cu o lume inteligibilă, lăsînd deoparte afectele, instinctele, dorințele. Din acest punct de vedere, Nietzsche are perfectă dreptate să se considere ultimul modern și primul imoralist, adică primul care pune bazele unui nou raport cu lumea.

Ajunși aici, să observăm un fapt foarte important. Schimbarea pe care o prefigurează Nietzsche înseamnă o abordare violentă a felului de a interpreta lumea. Este timpul, crede Nietzsche, ca filosofia să se facă cu ciocanul, căci distrugerea lumii inteligibile a modernilor, distrugerea prejudecăților legate de puterea rațiunii, de încrederea oarbă

în morala, religia și filosofia moderne cere o schimbare radicală în ordinea lumii. Numai în acest fel se va putea trece de la lume inteligibilă la lumea concretă în care trăim zi de zi. Numai în acest fel vom putea asista nu numai la moartea lui Dumnezeu, dar și a omului modern. Supraomul, metafora lui Nietzsche pentru a desemna acest proces, este așteptat să vină cu ciocanul interpretării și să distrugă prejudecățile moderne cu privire la viață. Se observă cum ideea morții lui Dumnezeu, departe de a fi manifestul unei gîndiri atee, este semnul unui nihilism activ, adică unul care nu numai că distruge, dar și creează: distruge vechile prejudecăți ale modernilor și creează noi valori, noi idei morale și noi idei filosofice.

Critica nietzscheană a metafizicii apare astfel ca una devastatoare, marcînd o etapă bine delimitată în istoria metafizicii europene. Să se amintim că momentul kantian al criticii metafizicii s-a desfășurat în orizontul unei abordări moderne. Kant a demonstrat că metafizica nu e posibilă ca știință decît dacă va înainta pe drumul sigur pe care merg matematica și fizica, adică prin utilizarea judecăților sintetice a priori, încercînd astfel să-și construiască conceptele. Metafizica tradițională, de pînă la Kant, nu putea să-și dea în intuiție conceptele tradiționale (sufletul, lumea și Dumnezeu), astfel încît judecățile ce se formează cu aceste concepte vor da raționamente false.

Un alt moment al criticii metafizicii aparține empirismului logic, după care metafizica folosește judecăți ce nu pot fi supuse verificării empirice. Fiind lipsite de un criteriu al adevărului, aceste judecăți sînt lipsite de sens. Soluția neopozitivistă ar fi o concentrarea asupra limbajului, adică o depășire a metafizicii printr-o analiză logică a limbajului.

În încheiere, să observăm cum, prin sublinierea acestor două momente ale istoriei criticii metafizicii, apare cu claritate imensul rol jucat de critica lui Nietzsche. Miza criticii sale este la fel de valoroasă ca și cea a criticii kantiene sau neopozitiviste. Din acest punct de vedere, lucrarea lui George Bondor nu este o lucrare de hermeneutică. Pe de altă parte, sintagma autorului „filosofie a interpretării” trebuie văzută ca o mască ce ascunde un chip eminent metafizic.

